

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, ТЕОРІЇ МИСТЕЦТВ ТА ВИКОНАВСТВА
КАФЕДРА МУЗИЧНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

ГАВРИЛЮК В. Є., МАРАЧ О. М.

Робота над особливостями стилю хору
«Тече вода в синє море» Б. Лятошинського
на уроках диригування

Методичні рекомендації для самостійної роботи
студентів

Луцьк – 2018

УДК 78.087.68:7.071.2(072)+78.071.1(477)(092) (072)

Г 12

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою СНУ ім. Лесі Українки
Протокол № 5 від 21.02.2018 р.*

Рецензенти:

Драганчук В. М. – кандидат мистецтвознавства, доцент, докторант кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка

Зарицька А.А – кандидат педагогічних наук, голова предметно-циклової комісії викладачів постановки голосу Луцького педагогічного коледжу

Гаврилюк В. Є.,

Робота над особливостями стилю хору «Гече вода в синє море» Б. Лятошинського на уроках диригування : Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів спеціальності 025 музичне мистецтво / В. Є. Гаврилюк, О. М. Марач. – Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. – 16 с.

Навчальна інформація яка пропонується читачеві може застосовуватися у курсах: хорове диригування, диригування і робота з хором, методика і практикум работ з колективом, методика і практикум вокально-хорової роботи, методика викладання хорових дисциплін.

У навчальному виданні пропонуються навчальна інформація, за допомогою якої читач може ознайомитись з особливостями стилістичного викладу композиторського письма Б. Лятошинського та пояснення на нотних прикладах.

Навчальне видання адресується студентам і викладачам музично-педагогічних факультетів ВНЗ.

УДК 78.087.68:7.071.2(072)+78.071.1(477)(092) (072)

Г 12

© Гаврилюк В. Є., Марач О. М., 2018

© Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, 2018

1. Значення диригентської техніки в розкритті художніх образів твору Б. Лятошинського «Тече вода в синє море».
2. Метрична схема.
3. Штрих legato.
4. Ауфтаки, як засіб управління хором.
5. Поради молодим диригентам.
6. Показ динаміки.
7. Показ зміни темпу.
8. Застосування лівої руки для виявлення фактури твору.
9. Образність жестів.

Значення диригентської техніки в розкритті художніх образів твору

Б. Лятошинського «Тече вода в синє море»

Оволодіння майстерністю диригування – це передусім робота над самим твором. Лише глибоке вивчення змісту партитури, всіх виражальних засобів, за допомогою яких автор втілює свій задум, дає можливість диригенту усвідомити поставлені перед ним завдання. Вся робота диригента над партитурою повинна бути спрямована на мануальне розкриття особливості драматургічного розвитку твору. Кожен виражальний засіб партитури – форму, мелодичний матеріал, темпи, метро ритм, динаміку і т.д. – слід розглядати як спосіб, за допомогою якого композитор розкриває драматургію, розвиває музичний образ.

Завдання диригента – розкрити загальну концепцію твору і пов'язати з нею всі свої виконавські завдання, тому робота студента повинна бути спрямована на засвоєння певних технічних прийомів, необхідних для диригування цим твором.

Метрична схема.

На початку роботи над твором найголовнішим є питання про метричну схему. На даному етапі дуже важливо усвідомити студентом розуміння важливості метричної схеми, як основи, на якій побудовано всі дії диригента, як фактора, що організовує його жестикуляцію і є одним із головних засобів спілкування диригента з хором. Метр – це послідовність наголошених і ненаголошених, рівних за своєю тривалістю ритмічних відрізків часу, що періодично повторюються. В цьому творі – простий тридольний тактовий розмір (3/4), в якому перша доля наголошена, отже найсильніша, друга – слабша, третя – найслабша. Сам рисунок метричної схеми, який є технічною основою при диригуванні, повинен бути простим і зрозумілим. Чим простіша, ясніша і лаконічніша ця основа, тим більше можливостей для

передачі за допомогою жесту різних вимог партитури, тим природніший жест диригента і наповнений змістом, музикою.

Штрих legato.

Штрих звуковедення хору Б. Лятошинського «Тече вода в синє море» – *legato* – відображає безперервність музичного розвитку та інтонаційних зв'язків між звуками, де звуки взаємозв'язані і утворюють цілі музичні побудови (мотиви, фрази, речення) та пов'язані з літературним текстом. Проблема інтонаційних зв'язків і мануальних засобів їх відображення передається диригентським жестом, який повинен мати такі якості:

- Плавні, заокруглені переходи між долями, рівномірний по швидкості продовжуючий рух;
- відсутність точок удару;
- пластичність руху рук;
- ауфтаки до м'якого вступу голосів;
- відповідність руху руки масі звуку.

Ауфтаки, як засіб управління хором.

Для диригування хором Б. Лятошинського «Тече вода в синє море» студент повинен оволодіти технічними прийомами показу ауфтактів, різних за динамікою та смислових значеннях.

Ауфтакт – це підготовчий жест, змах, що передує долі. Використовується в диригуванні надзвичайно широко і різноманітно для показу:

- початку виконання твору або його частин, епізоду, фрази, іноді навіть мотиву;
- вступів партіям голосів, солістам у хорі;
- зміни темпу, гармонії;
- кожного моменту динамічного, ритмічного характеру, що має бути виділений у виконанні;

- припинення звучання (зняття);
- характеру атаки звуку;
- образного змісту музики.

Перераховані функції афтакта здійснюються по-різному в залежності від того, коли він застосовується – до початку звучання чи в момент виконання. Перший – початковий афтакт – виступає в ролі попередження, другий – внутрішньо тактовий або міждольний – одночасно виконує функцію керівництва долею, що звучить в даний момент. В афтакті важливий не стільки удар, одночасно з яким виникає звучання, скільки підготовчий рух і спосіб виконання цього руху.

Афтакт є виразом особливостей, притаманних саме цьому моменту, тому тривалість і сила афтакту завжди пов'язані з темпом і динамікою твору. Сильнішому звучанню відповідає більш активний афтакт. (10-13, 24-26, 48-49 такти), слабшому – менш активний (1-10, 15-22, 29-30, 32-37, 38-40, 67 такти).

Тривалість афтакту при показі вступів голосів визначається темпом твору (Поволі, стримано) і дорівнює тривалості однієї лічильної долі такту або її частини в залежності від виду вступу (напрямок афтакту протилежний долі вступу).

Динаміка афтакту залежить від виразної та емоційної сторони диригування. починаючи афтакт, диригент повинен враховувати, що слідом за ним відбувається подальший рух, в якому будуть відображені мотиви, фрази і цілий відрізок музики з його логікою розвитку.

В хорі «Тече вода в синє море», тематизм якого має затактову природу, є багато вступів голосів з неповної долі такту. Неповна доля – це лічильна доля, що починається з паузи. Кількість звуків, що містяться в неповній долі може бути різною. Коли лічильна доля є затактом і міститься на початку твору, як в даному випадку, пауза часто не пишеться в тексті, але це не

позначається на способі її показу. До неповних долей в середині такту відносяться і ті лічильні долі, початок яких включений в тривалість попередньої долі засобом ліги або крапки. В даному творі: **баси** – 4-6, 9, 16, 29, 31, 36-37 такти; **тенори** – 9, 27, 31, 36-37 такти; **альти** – 16-17, 25, 36-37 такти; **сопрано** – 20, 22, 25, 27, 33, 35-37 такти (і далі – аналогічні ритми).

Особливістю ауфтакта до неповної долі є те, що він не попереджує по часу лічильну долю, а співпадає з нею. Початок руху ауфтакту є в той же час початком неповної долі. М. Колесса в своїй книзі «Основи техніки диригування» (ст.. 48) рекомендує вступ басів на початку твору для точності виконання затакту вісімки показувати прийомом дроблення жестів. «Замах тут роблять першим малим рухом, який виникає внаслідок дроблення останньої долі тридольної схеми. Баси вступають з другим рухом, отже цей вступ буде точним. Далі тактують «на три».

Прискорення темпу, що позначені в партитурі (Трохи швидше), відбувається прискореним рухом міждольний ауфтактів (прискорення руху віддачі), а *ritenuto* (18 і 27 такти) і повернення в *Tempo I* (15, 38 такти) – сповільненням.

Поради молодим диригентам.

- Якщо диригент заздалегідь почує початок, це надасть жесту, що показує ауфтакт, необхідного емоційного забарвлення і ясності, метро-ритмічної та динамічної визначеності. Погляд спрямований до виконавців в самостійній роботі над технікою диригування надає виконанню справжнього змісту, конкретності.
- При подачі вступів, як правило, змінюється позиція рук.
- Диригуючи в класі під фортепіано, постійно уявляти хор, розташування хорових партій і відчувати при цьому їх тембри.

- Якщо диригент завчасно глибоко вивчив твір, продумав всі деталі його виконання, то перед підняттям рук він завжди вірно відчує темп і характер початку твору, емоційну настройку.
- Показ вступів в середині твору. Диригент, не порушуючи вже встановленого плину музичної думки, повинен попереджувати уявні хорові партії про майбутні вступи. Доцільно використовувати ліву руку – за певний час до вступу ліва рука припиняє рух і поновлює його тільки перед показом вступу.
- Дуже велике значення має жест, який знімає звучання хору – одночасно, злагоджено, і в відповідній динаміці. Жест повинен бути чітким, помітним, точним у часі, визначеним за динамікою, хвідповідати характеру закінчення музики. Точка-поштовх збігається із знаттям звуку і дає невелике відбиття (19, 28, 37, 67 такти) відповідно до різної динаміки – *p* і *pp*. Припинення звучання потребує певної підготовки для забезпечення одночасності зняття хору. Це відбувається за допомогою ауфтакту, що готується до тієї долі, на якій припиняється звучання.

Показ динаміки.

Диригент повинен шукати образність жесту для показу динаміки твору. Створюючи рух до кульмінації, потрібно звернути увагу на рельєфне та закономірне її ствердження. Для цього важливо, щоб рух, що передує кульмінації, мав витриману перспективу, прогресію розвитку. Кульмінація багато де в чому залежить від долі, що безпосередньо їй передує. Вона повинна мати помітне наростання звучності, яке створює стремління до кульмінації. Часто, однак, кульмінація не вдається, тому що *crescendo* до неї починається передчасно. Виразити в жесті тривалу прогресію наростання звуку можна краще всього, почавши *crescendo* не із збільшення амплітуди руху, а з посилення її внутрішньої насиченої динамічності. Дуже важливо, щоб самі активні засоби впливу приборігались на самий кінець. Наростання звучності досягається і

поступовим підвищенням рівня тактування шляхом збільшення амплітуди жесту. Визначення афтактом сили звуку залежить від інтенсивності жесту диригента та його образності. Для відображення сили, енергії необхідна не напруженість м'язів, а дія, що дає уяву про цю енергію – активний і помітний рух.

Показ *diminuendo* у фразуванні твору досягається зменшенням амплітуди і інтенсивності руху руки та зниженням рівня тактування (*decrescendo* – 62, 67 такти).

Список використаної літератури

1. Канерштейн М. Питання диригентської майстерності : збірник статей про методику навчання диригентів / М. Канерштейн. – Київ : Музична Україна, 1980. – 183с.
2. Мусін І. Техніка диригування / Ілля Мусін. – Л. : Музика, 1967. – 351 с.
3. Колесса М. Основи техніки диригування / М. Колесса. – Київ : Музична Україна, 1973. – 198 с.
4. Кияновська Л.О. Українська музична культура : навчальний посібник / Любов Кияновська. – Львів : Тріада плюс, 2009. – 356с.
5. Самохвалов В. Черты музыкального мышления Б. Лятошинского / В. Самохвалов. – Київ : Музична Україна, 1970. – 279 с.
6. Самохвалов В. Борис Лятошинський / В. Самохвалов. – Київ. – Музична Україна. – 1981, 52 с.
7. Запорожець Н. Б. М. Лятошинський / Наталія Запорожець. – М. : Советский композитор, 1960. – 174 с.

ТЕЧЕ ВОДА В СИНЄ МОРЕ

Слова Т. Шевченка

Музика Б. Лятошинського

Поволі, стримано 1 2 3 4

5 6 7 8 Трохи швидше 9

10 11 12 13

Тече во-да в си-нє мо-ре, та не ли-ті-ка-є.

Пи-шов ко-зак світ за

-ка ко-зак сво-ю до-лю - а до-лі не ма-є. Пішов ко-

шу-ка до-лі, не ма-є. Пішов ко-

Пи-шов ко-зак світ за о-чі; гра-є см-як

о-чі; ні-шов ко-зак світ за о-чі; гра-є

-зак, ні-шов ко-зак світ за о-чі;

27 *rit.* 28 29 30 31

p мо_ло_ду дів_чи_ну?

p мо_ло_ду дів_чи_ну?

mf ТЯЖ_ КОЗ НА, МН

p *а tempo* На чу_жн_ ні не ті лю_ди_

32 33 34 35 36

Ні з ким бу_де по_ла_ка_ти, ні по_го_во_ри_ти.

p Ні з ким бу_де во_ла_ка_ти, ні по_го_во_ри_ти.

жн_ти!

p Ні з ким бу_де ні по_го_во_ри_ти.

pp 37 Темп 38 39 40 41

pp *pp* *pp* *mp* Сидять ко_зок на тім

p Те_че во_да, те_че во_да, те_че во_да, те_че

pp *p* Те_че во_да в си_ні мо_ре, те_че во_да, те_че во_да, те_че

Соло сопрано *mf* 55 56 57 58

p

Плв - че ко - зах ш.тв - ли бж - ги

Пла - че ко - зах - ти

ш.тв - ли бж - ти

- за - те - че во - за - те - че во -

- че во - за - те - че во - за - те - че во - за - те -

59 60 61 62 *decrescendo*

за - рос - ли тер - на - ми.

за - рос - ли тер - на - ми.

- за - те - че во - за - те - че во -

че во - за - те - че во - за - те - че во - за - те -

- че во - за - те - че во - за - те -

decrescendo

63 64 65 *ppp* 66 67

— це во-да, те-че во-да, те-че во-да...

ppp

Тече вода в синє море,
 Та не витікає,
 Шука козак свою долю —
 А долі немає.

Пішов козак світ за очі;
 Грає синє море,
 Грає серце козацькеє,
 А дума говорить:

«Куди ти йдеш, не спитавшись?
 На кого покинув
 Батька, неньку старенькую,
 Молоду дівчину?»

На чужині не ті люде,
 Тяжко з ними жити!
 Ні з ким буде поплакати,
 Ні поговорити».

Сидить козак на тім боці,—
 Грає синє море,
 Думав, доля зустрінеться,—
 Спіткалося горе.

А журавлі летять собі
 Додому ключами,
 Плаче козак — шляхи биті
 Заросли тернами.

Навчальне видання

Гаврилюк Валентина Євгеніївна

Марач Олександр Миколайович

**Робота над особливостями стилю хору
«Тече вода в синє море» Б. Лятошинського
на уроках диригування**

**Методичні рекомендації для самостійної роботи
студентів**

Друкується в авторській редакції

Технічний редактор О. М. Марач

Підписано до друку 20.03.2018. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman.

Формат 60 x 84 1/16

Обл.-вид.арк. 12,7. Ум. друк. арк. 9,5.

Тираж 50 прим.

Видавництво «Луцький педагогічний коледж»

43010 м. Луцьк, пр. Волі, 36. тел. 24-81-50

Свідоцтво про внесення

До державного реєстру видавничої справи

ВЛн № 44 від 06.11.2008